

Presa din primăvara și vara anului 1953 conține în proporție copleșitoare informații, imagini și articole despre organizarea și pregătirea Festivalului – pornindu-se de la rubrici permanente și până la numere dedicate în întregime evenimentului, în special în luna august. Festivalul era prezentat de presă ca un eveniment de importanță națională și internațională, solicitând, desigur, un efort colectiv. Acesta era implicit sugerat și de „scrisorile de la cititori”, care îi prezentau pe aceștia ca fiind interesați, într-un entuziasm colectiv, de evoluția pregătirilor. Anumite periodice au dedicat numere exclusive festivalului, unele chiar pentru o perioadă mai lungă și nu doar în ajunul evenimentului (așa cum a fost cazul *Scânteii tineretului*). De cele mai multe ori, articolele vizau impactul emoțional, încercând să implice cititorii în ceea ce am numi azi un „pseudoeveniment” sau „media event” (termenul lui Boorstin, 1961²⁹), care implică fotografiile și ample relatări mediatice ale unor evenimente festive. „Pseudoevenimentul are aparența unui [eveniment] real și semnificativ, potrivit lui Boorstin (care a propus termenul), dar este intenționat și planificat. Nu se întâmplă pur și simplu, ci este desfășurat în mod dramatic. Pseudoevenimentul, uneori numit «media-event», ia forme diferite”³⁰, având de cele mai multe ori scopul de a legitima, prin caracterul său grandios, impresionant la nivel vizual, autoritatea din spatele acestuia³¹.

În acest sens, una dintre strategiile propagandistice consta în exemplele și referințele puternic individualizate (opusul tehnicilor asociate imaginarului ostil, în care inamicul este depersonalizat). Cazurile prezentate, deși se doresc autentice (prin identificare nominală etc.), au puternice conotații literare, desigur, din sfera realismului socialist: o tânără muncitoare își cumpăra haine noi (deși modeste) special pentru festival, pentru a întâmpina oaspeții (relația simbolică „gazdă-oaspeți” fiind unul dintre stereotipurile momentului), o bătrână își împodobește casa cu ajutorul unor copii, cei din serviciile publice învață câteva cuvinte în limbi străine pentru a saluta „oaspeții” etc., toți sunt „pregătiți” pentru eveniment. Aceste secvențe vizau un puternic impact emoțional și un mesaj formator, fiind parte din procesul derulat la scară națională, și deconstrucția, respectiv reconstrucția identitară pe baza matriței omului nou, sau, în fapt, Homo Sovieticus. Era un proces imitativ, impus, într-o formulă de colonizare culturală³², ca parte a sovietizării „voluntare”, benefice, inițiată cu câțiva ani mai devreme. Discrepanța dintre acest model artificial și realitate indică profunzimea crizei identitare ce caracteriza societatea românească a perioadei. Astfel, la nivel explicit, atitudinea solicitată celor implicați – prin exemplele oferite de presă – era cea entuziast-festivă, dar stahanovistă: ture duble, zile libere etc. toate trebuiau dedicate Festivalului (pornind, desigur, de la dificultățile economice care erau astfel compensate). Propaganda descria, desigur, acest efort ca fiind unul entuziast și voluntar, prezentând exemple de grupuri sau indivizi care dedicaseră un volum masiv de muncă pregătirilor și obținuseră rezultate impresionante.

În realitate, așa cum descoperim în stenogramele unei ședințe a organizatorilor, atitudinea celor implicați era departe de entuziasmul solicitat: „Tinerii nu erau pe șantier, lucrările erau oprite, mașinile stăteau, deși se putea lucra, cu toate că era duminică și noi

Conference on British and American Studies, ediția a IX-a, Transilvania University Press, Brașov, 2011, pp. 303-318.

29. Daniel J. Boorstin, *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*, Harper & Row, New York, 1961.

30. Raymond F. Betts, *op. cit.*, p. 65.

31. Tim Edensor, *op. cit.*, pp. 72-73.

32. Vezi Andrada Fătu-Tutoveanu, *Building Socialism, Constructing People... , passim*.

respectăm pe cât este posibil sărbătorile legale. Dar munca politică în jurul Festivalului era totalmente absentă”³³.

Totuși, Festivalul a presupus, într-adevăr, eforturi uriașe colective și sacrificii, chiar dacă impuse, și nu voluntare, pentru a face posibilă organizarea unui eveniment ce depășea posibilitățile economice și de infrastructură ale României la acel moment. Investițiile au fost uriașe (tot stenogramele vorbesc despre sume ce ar fi făcut posibilă construirea integrală a unei fabrici moderne), iar restricțiile și raționalizarea alimentară au condus la realitatea prezentată recent de un articol, ce vorbește de eveniment ca despre „festivalul care a înfometat o țară”³⁴.

Toate acestea pentru că s-au construit o serie de clădiri, precum stadionul „23 August”, parcul și teatrul de vară cu același nume, Palatul Operei Române etc., ce urmau să suplinească absența infrastructurii necesare și să „demonstreze” că viața era, într-adevăr, „mai bună”. Pentru regimurile comuniste, „construcția” avea conotații politice și simbolice (asociate, *mutatis mutandis*, construcției socialismului), așa încât uneori se realizau proiecte arhitectonice din motive simbolice, demonstrative, și nu economice³⁵. Totuși, în cazul celor menționate aici era vorba despre o necesitate stringentă, neexistând infrastructura necesară unui eveniment extrem de grandios și de o mare vizibilitate și importanță propagandistică.

Stenogramele deja menționate (referitoare la o ședință din 23 martie, prezidată de Vicepreședintele Consiliului de Miniștri al României și organizată la ore târzii, de la 21 la miezul nopții, cu participarea unei serii de reprezentanți ai Partidului și comitetului de organizare) menționează probleme din culisele organizării Festivalului³⁶, dezvăluind gama largă de preocupări ale organizatorilor, de la implicațiile financiare la prezentarea specificului național și la temperaturi.

Au participat la acele dezbateri din miez de noapte Miron Constantinescu, președintele Consiliului de Stat al Planificării, Manole Bodnăraș, președintele Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport, Ghizela Wass, Secretar al Organizației PM a Capitalei, Vasile Mușat, Paul Cornea, Cornelia Filipaș, secretari ai CC al UTC, Pompiliu Macovei, arhitectul șef al Capitalei ș.a. Ședința este condusă, ca de obicei, de Iosif Chișinevschi, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Discuțiile se poartă pe marginea unui „desfășurător” („film”) în document al programului Festivalului, pe care participanții l-au primit spre studiu din timp și pe care l-au adnotat cu observațiile lor. [...] stenograma se află în fondurile Arhivelor Naționale ale României din București³⁷.

În ciuda seriozității tonului, discuțiile cad de multe ori în derizoriu, dovedind și aici că Festivalul depășea capacitățile și pregătirea multora dintre cei implicați de a gestiona un astfel de eveniment :

33. Ioan Lăcustă, „Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri”, *Magazin istoric*, anul XXVIII, nr. 11, 1994, pp. 12, 19-24, 27.

34. Virgil Lazăr, „Un festival care a înfometat o țară”, *România Liberă*, 7 martie 2011, disponibil on-line la www.romanalibera.ro/index.php/aldine/history/un-festival-care-a-infometat-o-tara-219791 (accesat la 12.05.2014).

35. Corneliu Pintilescu, „«Orașul Stalin» (La Ville de Staline) 1950-1960. La construction politique d'une identité à Brașov”, *Histoire urbaine*, nr. 25, 2009, pp. 49-68.

36. Ștefan Borbély, „Cum se arată, aceasta este o artă, tovarăși”, *Caietele Echinox. Literatură și totalitarism*, nr. 7, 2004, pp. 143-144.

37. Ioan Lăcustă, art. cit., p. 19.

Iosif Chișinevski : „Pentru lămurirea mea și legat de desfășurarea Festivalului, s-a arătat că la ora 15.30, potrivit unui semnal dinainte stabilit, un grup de 50 de buciumași vor deschide Festivalul. Voi credeți că acesta este specificul nostru național, ca să se deschidă numai cu buciumul? Este frumos, dar altceva nu avem? Pleacă oamenii din București și-o să creadă că aceasta este muzica noastră. Am citit și am rămas puțin nedumerit. Poate să fie și buciumul, dar ce v-a determinat la aceasta?”. M[anol] Bodnăraș : „Noi am socotit că acest aspect ar fi cel mai pitoresc”. Iosif Chișinevski : „În cântec se spune că și buciumul cântă... dar nu numai buciumul, nu. Cred că ar trebui să fie ceva mai mareț, mai puternic, cred că ar trebui să fie trompete, fanfare, să fie o forță, o tehnică artistică. [...] Tovarășul Bodnăraș trebuie să rețină că nu numai ce este primitiv este național, este românesc, mai sunt și alte lucruri care sunt naționale”. [...] M[iron] Constantinescu : „Voi v-ați gândit la ora 5, dar să nu se facă prea târziu. Aceasta înseamnă că deschiderea și demonstrațiile vor trebui să înceapă la ora 2, când este căldura cea mai mare și o să ai leșinuri în tribună, acolo ai copii, pionieri. Ce, o să vii cu ambulanța să culegi pionierii care cad de căldură? [...] La ora 9 și să se termine la ora 1-2. De ce pe căldura aceea îngrozitoare, când zăduful este mai mare? Eu sunt pentru o oră de dimineață. Se scoală oamenii la 4 dimineața și la ora 8 stadionul este plin. Să deschidem porțile stadionului la ora 4, iar la ora 8 sau la 9 începem deschiderea oficială, și la ora 12, maxim 1, este gata cu festivitatea. Eu vă spun că insolația este un lucru foarte serios”³⁸.

După lunile în care s-au ocupat de descrierea pregătirilor de toate tipurile, periodicele – în special cele dedicate tineretului, precum *Scântea tineretului*, sau cele care acopereau zona culturală, precum *Flacăra* – au dedicat spații ample descrierii „sosirii oaspeților”. Din nou, abordarea a fost fixată pe indivizi și viza impactul emoțional: generoși și desigur „entuziaști”, tinerii români îi primesc cu flori pe oaspeții necunoscuți, între ei se leagă prietenii spontane etc. toate surprinse atent de presă. În etapa următoare, participanții străini sunt „surprinși” vizitând orașul și fiind „entuziasmați” de realitatea românească, acestea fiind descrise în articole și imagini (în special fotografii „de grup”). Ideea de spontaneitate („surprinderea” unor „instantanee”) este cu atât mai acut prezentă cu cât totul era, în mod paradoxal, mai regizat, mai căutat, informația fiind extrem de atent selectată, organizată și interpretată prin prisma tehnicilor specifice presei controlate de aparatul de propagandă. Acest control se derula în contextul paradoxal al limitării numărului de periodice și al tirajelor astronomice al celor rămase, puținele mesaje și modele prezentate fiind excesiv controlate.

Atât gazdele, cât și oaspeții sunt prezentați de presă ca modești, prietenoși, figuri obișnuite, dar pozitive cu care publicul să se poată identifica. În această zonă a emoționalului putem plasa, de pildă, interesul propagandistic pentru nașterea unui copil al unei participante străine: se publică fotografii, se dedică poeme etc. În plus, conotațiile pacifiste menționate mai sus sunt accentuate în cadrul acestor materiale propagandistice: copilul născut e unul al păcii, poartă numele acesteia etc. Reprezentările vizuale au, bineînțeles, o importanță majoră în cazul acestui eveniment, dar și al festivalului în general, deoarece, ca și în cazul altor manifestări sau parade de tip sovietic, dimensiunile, grandoarea, numărul uriaș de participanți, precum și simbolistica asociată (tinerete, cultură fizică etc.) sunt cel mai bine reprezentate la nivel vizual. Presa scrisă fiind principalul mijloc de comunicare al perioadei, suportul vizual disponibil trebuia așadar exploatat la maximum. Astfel, *Flacăra*, care căpătase între timp formatul de revistă color,

38. *Ibidem*, p. 19.

a fost probabil cel mai important instrument în ceea ce privește exploatarea materialului vizual asociat paradelor diferitelor delegații pe recent construitul stadion, evenimentelor sportive sau culturale etc.

Dincolo de această prezentare mediatică atent regizată, colorată și optimistă, arhivele, interviurile și articolele accesibile în ultimele decenii vorbesc despre sacrificii importante ale populației pentru a se putea organiza evenimentul, dar și pentru a se simula prosperitatea³⁹. În plus, controlul a fost sporit în ceea ce privește corespondența, participanții etc., încercările de protest fiind dur contracarate, iar mărturiile ale unor participanți străini care au menționat „infidelitatea” față de regim a unor participanți a condus la arestări : 26 de studenți care au încercat să ia parte la o demonstrație anticomunistă pe 13 august au fost arestați cu o noapte înainte. Alte arestări au fost făcute după Festival : o sursă menționează 600 de persoane arestate după ce au vorbit cu participanții străini despre situația reală din țară, fiind denunțați de chiar aceștia din urmă⁴⁰. Prin urmare, aparența fericită a unor prietenii calde invitate spontan în mijlocul unui război rece, așa cum era ea prezentată de presă, apare dramatic în contrast cu aceste realități ce caracterizează o epocă dominată de represiune.

Așa cum o dovedesc arhivele (precum Open Society Archives, Budapesta), Festivalul a oferit în plus și ocazia serviciilor secrete din Occident să arunce o privire dincolo de Cortina de Fier prin mărturiile participanților care revelau diferența dintre mesajele propagandistice și informațiile reale (chiar dacă aveau acces limitat la acestea). Unii dintre participanți mărturisesc că s-au așteptat la ceea ce au văzut, alții, precum delegația libaneză, se declară dezamăgiți de realitatea comunistă, dezvrăjită de Festival.

De asemenea, alte mărturii denunță practicile regimului totalitar remarcate în cadrul evenimentului. Un participant declară că a fost informat că regimul a utilizat, în special înainte de Festival, un număr mare de funcționari ai Ministerului de Interne, cenzori pentru corespondență și probabil agenții serviciilor secrete, în scopul de a verifica fiecare participant, ca să fie informați de toate potențialele pericole.

Alte declarații menționează graba cu care s-a construit în preajma festivalului, unele monumente istorice fiind mutilate în scopul de se a denatura trecutul (în special, pentru a elimina detalii cu privire la fosta monarhie, de pildă, pe Arcul de Triumf un basorelief reprezentându-l pe unul dintre foștii regi a fost înlocuit cu flori).

În fine, Festivalul a oferit țărilor occidentale – prin participanții la festival – informații (mai mult sau mai puțin aproximative) cu privire la situația industriei și a nivelului tehnologic („oaspeții” au vizitat unele fabrici și spitale), la condiții și la rata de schimb valutar (oficială sau pe piața neagră, în cazul în care oamenii plăteau sume duble sau triple, în scopul de a obține valută, pe care era ilegal să o posed) și chiar informații banale despre viața cotidiană. În ceea ce privește Festivalul propriu-zis, participanții au dat detalii despre cazare (erau 8 într-o cameră), alimente și chiar primirea așa cum s-a derulat în mod real (prin verificarea bagajelor etc.).

Totuși, unele declarații au fost pozitive : „festivalul a fost minunat”⁴¹, în special participanții cu vederi de stânga fiind în continuare persuadați, dacă nu de reușita sistemului cel puțin de importanța cauzei, așa cum reiese din faptul că au existat denunțuri împotriva celor care au prezentat negativ situația din țară.

39. Virgil Lazăr, art. cit.

40. Open Society Archives, Budapest, HU OSA 300-60-1, Box 595. 3500 : Youth, Festivals, 1951-1953.

41. *Ibidem*.

Concluzii

Festivalul Mondial al Tineretului organizat la București în 1953 oferă o perspectivă interesantă în ceea ce privește mecanismele de construcție identitară (operată de aparatul de propagandă și care viza categoria tinerilor), strategiile mediatiche sau abordarea comunistă privind evenimentele de tip festiv, parade, defilări etc. ca forme specifice ale culturii populare utilizate pentru a legitima regimul totalitar. Astfel, festivalul este un exemplu relevant pentru multe aspecte culturale semnificative, sociale și politice ale perioadei.

Ca parte a tradiției festivalurilor și ceremoniilor ori paradelor organizate după model sovietic, evenimentul a implicat eforturi semnificative de propagandă și de control, primele vizibile atât în presă, iar celelalte în documentele de arhivă. Festivalul s-a dovedit în același timp problematic, organizarea lui reprezentând o sarcină dificilă pentru regimul comunist de la București, atât în ceea ce privește pregătirea efectivă, cât și în ceea ce privește reflectarea lui în presă.

Acesta din urmă a păstrat direcțiile principale din cadrul arsenalului festiv sovietic și din retorica vizuală a stereotipurilor mass-media (privind fericirea colectivă și entuziasmul participanților). Accentul pus pe vizual și pe corporal, cu tot simbolismul adiacent, este evident în reprezentările extensive din presă. Cu toate acestea, caracterul său internațional a făcut ca organizarea să fie specifică și mai dificilă în ceea ce privește proiectarea unei imagini naționale pozitive în media și în cadrul festivalului, dar și în ceea ce privește monitorizarea și cenzura participanților.

Toate aceste aspecte, tipice pentru un regim totalitar, combinate cu aspecte specifice evenimentelor internaționale de gen, antrenând numeroase delegații, dar și contextul Războiului Rece au făcut din evenimentul organizat la București un interesant subiect de analiză, stimulând comparații și dezbateri privind fenomenele culturale și identitare din fostul bloc comunist.

Imagini din presa vremii

